

ติสตู นักปลุกต้นไม้

ฉบับนี้ขอเสนอบทวิจารณ์วรรณกรรมเรื่อง ติสตู นักปลุกต้นไม้ ซึ่งเป็นวรรณกรรมเยาวชนของฝรั่งเศส เรื่อง TISTOU LES POUCES VERTS เขียนโดย โมริส ดรูอง (Maurice Druon) และแปลโดย อำพรธม โอตระกุล

ติสตู นักปลุกต้นไม้ เป็นหนังสือที่มีผู้กล่าวขานกันทั่วโลก นับแต่เริ่มพิมพ์ฉบับภาษาฝรั่งเศสครั้งแรกในปี ค.ศ.1968 จวบจนปัจจุบันก็ยังเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางและได้รับการแปลเป็นภาษาอื่นๆ อีกกว่าสิบภาษาแล้ว และบทวิจารณ์ที่ท่านจะได้อ่านต่อไปนี้ คงจะชี้ชวนให้ท่านได้เห็นความน่าสนใจและคุณค่าของหนังสือเล่มนี้จนต้องหามาอ่านเป็นแน่ เพราะเรามีแง่มุมการวิจารณ์มาให้ท่านอ่านถึง 2 บท ที่ต่างก็หยิบยกประเด็นของหนังสือมาวิเคราะห์กันอย่างเฉียบคมในด้านที่ต่างกัน ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้เราต้องลงพิมพ์บทวิจารณ์เรื่องเดียวกันถึง 2 บท 2 สไตล์ อย่างตัดสนใจเลือกให้เหลือเพียงหนึ่งเดียวไม่ได้

วิจารณ์ “ติสตู นักปลุกต้นไม้”

วราลี พิศประดิษฐ์¹

สังคมทุกวันนี้เต็มไปด้วยการแก่งแย่งแข่งขัน เอารัดเอาเปรียบกัน วัฒนธรรมด้านวัตถุได้เข้ามามีอำนาจเหนือจิตใจมนุษย์ ผู้คนมัวแต่หมกมุ่นกับความต้องการของตัวเอง จนลืมนึกถึงจิตใจของผู้อื่น ลืมนึกถึงความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน น้ำใจน้ำใจก็แห้งเหือดไปจากสังคม ความไม่ยุติต่อชะตากรรมของผู้อื่น ทำให้จิตใจคนหยาบกระด้างลงทุกที ความวุ่นวายในสังคมจึงทวีความรุนแรงมากขึ้น “ติสตู” คือ ตัวแทนของความดีงามอันยิ่งใหญ่ การกิจที่ติสตูทำจนลุ่ลวงได้ช่วยให้ความสุขและความสงบเกิดขึ้นในโลกใบนี้ ติสตูใช้ธรรมชาติเป็นเครื่องมือสร้างสรรค์ให้โลกนี้น่าอยู่ขึ้น

จินตนาการเหนือจริงที่แฝงไว้ซึ่งปรัชญาชีวิตอันสูงส่ง มีอยู่อย่างเต็มเปี่ยมใน “ติสตู นักปลุกต้นไม้” นับตั้งแต่พิมพ์ฉบับภาษาฝรั่งเศสครั้งแรกในปี ค.ศ.1968 จวบจนปัจจุบันหนังสือเล่มนี้ยังคงได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆ กว่าสิบภาษา เหตุผลที่วรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้ได้รับการยอมรับทั่วโลก คงไม่เพียงแต่เป็นวรรณกรรมที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็กหรือสร้างสรรค์จินตนาการอันกว้างไกลเท่านั้น ทว่าวรรณกรรมเรื่องนี้แฝงไว้ซึ่งความหวังที่จะให้มนุษยชาติมีชีวิตอยู่อย่างสงบสุข โดยปราศจากสงครามและการทำลายล้าง รวมทั้งปลูกฝังจิตสำนึก

¹ นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ชั้นปีที่ 3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เขียนประกอบการศึกษาวิชาวรรณคดีวิจารณ์เบื้องต้น ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545

ที่ดีให้เกิดขึ้นในจิตใจผู้อ่านอีกด้วย

ติสตุ เป็นตัวแทนของเด็ก ๆ ที่มีความคิดเป็นของตัวเอง ต่างจากพวกผู้ใหญ่ที่ติดยึดกับความคิดสำเร็จรูปในสังคม การมองโลกในแง่ลบที่ต่างไปของติสตุ สื่อให้ทราบถึงแนวคิดที่แฝงเร้นแต่แจ่มชัดของโมริส ดรอง โมริสต้องการให้โลกนี้มีสันติสุข มีการช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ มีการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ปราศจากสงคราม ทั้งยังปลูกฝังความรักความใส่ใจต่อธรรมชาติอันทรงคุณค่าอีกด้วย โมริสสร้างตัวละครให้โดดเด่นด้วยลักษณะพิเศษมหัศจรรย์คือมีนิ้วสีเขียวเพื่อปลูกต้นไม้ได้ทุกหนทุกแห่ง และสอดใส่หัวใจอันเมตตา เอื้ออาทร รวมทั้งเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เพื่อช่วยให้สังคมที่เป็นอยู่ทุกวันนี้มีความสุขมากขึ้น ดอกไม้เป็นสัญลักษณ์แทนธรรมชาติอันมีคุณค่ามหาศาล แต่ดอกไม้นี้คงงอกงามไม่ได้ หากปราศจากน้ำใจของเด็กน้อยติสตุ แก่นเรื่องหลักนั่นคือการชี้ให้ผู้อ่านเห็นถึงความดีงามในจิตใจของติสตุ ความหวังที่จะให้โลกอบอวลไปด้วยความสุขที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันเราจะตระหนักถึงคุณค่าของต้นไม้ ดอกไม้ พืชพรรณธรรมชาติที่สามารถสร้างสรรค์ความสุขให้แก่คนเราได้เป็นอย่างดี

ยังมีผู้คนอีกมากมายที่มีความคิดเช่นเดียวกับติสตุ รวมทั้งโมริสด้วย ความหวังที่จะให้โลกใบนี้มีแต่ความสงบสุขนั้น เป็นสิ่งที่อยู่ในใจของหลายๆ คน แต่คงไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ เลยที่คนธรรมดาๆ จะทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่เช่นนั้น หากความคิดสร้างสรรค์ถูกทำลายไป

ไม่ว่าจะเป็นการทำให้ชุมชนแออัดกลายเป็นย่านที่งดงามที่สุดของเมือง การช่วยเหลือคนป่วยให้หายจากโรคร้าย หรือแม้แต่การระงับสงคราม นั่นเพราะติสตุไม่ใช่เด็กธรรมดา แต่เขาเป็นเทวดา เขามีสิ่งมหัศจรรย์คือนิ้วมือสีเขียวที่สามารถปลูกดอกไม้ได้ในทุกที่ที่เขาต้องการ เขาสามารถสร้างความสุขรอยยิ้มและสันติขึ้นบนโลกได้ด้วยดอกไม้

การที่โมริสใช้จินตนาการสร้างให้ติสตุมีความพิเศษเช่นนี้ ส่วนหนึ่งก็เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองที่อยากจะทำให้สังคมมีความสุข และหวังจะให้ผู้อ่านร่วมรู้สึกด้วย จึงให้ตัวละครอย่างติสตุได้โลดแล่นด้วยจินตนาการและกระทำสิ่งที่เขาปรารถนา สื่อถึงทัศนะของโมริสที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความหวัง

ติสตุเกิดมาท่ามกลางความมั่นคงของครอบครัว และติสตุเป็นเด็กที่โชคดีคนหนึ่งเพราะเขาเกิดมาด้วยความเพียบพร้อมทั้งรูปร่างหน้าตาที่น่ารัก และมีจิตใจที่ดีงาม ติสตุมีพ่อหล่อและมีแม่สวย ฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สินสมบัติมหาศาลเมื่อเขาเกิดมาท่ามกลางความเพียบพร้อมเหล่านี้ เขาจึงเคยชินกับความงามและความมั่งมี เมื่อเขาต้องพบกับความน่าเกลียด ความยากจน เขาจึงรู้สึกว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่แปลก และรู้สึกว่าไม่ยุติธรรมเลยที่คนอื่นเกิดมาไม่มีชีวิตที่สะดวกสบายอย่างเขา นี่คือสิ่งแรกที่สะท้อนให้เห็นถึงจิตใจอันดีงามของเด็กคนนี้ “แต่ติสตุก็ไม่ได้รู้สึกหยิ่งผยอง สำหรับเขา ความงามเป็นสิ่งธรรมดาของโลก เขาแปลกใจที่ผู้ชาย ผู้หญิงและเด็กเล็กคนอื่นไม่เหมือนกับพ่อแม่ของเขาและตัวเขาเอง” (หน้า 25)

เด็กน้อยคนนี้มีความคิดที่แปลกไปจากคนอื่น ความคิดสำเร็จรูปหรือกฎตายตัวที่ผู้ใหญ่และคนส่วนมากในสังคมพยายามจะขัดเขี่ยมาให้เขา นั้นได้ถูกเขาปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงเพราะความคิดบางอย่างที่ถูกถ่ายทอดต่อๆ กันมานั้น เป็นความคิดที่ไม่ถูกต้อง ยุคสมัยเปลี่ยนไป แต่ทำไมคนจึงไม่จุกคิดได้ทั้งๆ ที่ความคิดเหล่านั้นขาดเหตุผลมารองรับอย่างเพียงพอ ความคิดสำเร็จรูปที่มีอยู่หลายเรื่องได้สร้างความสงสัยต่อติสตุเป็นอย่างมาก ความไม่เข้าใจว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ทำไมต้องเป็นเช่นนั้น ทำให้คำถามพรั่งพรูออกจากปากติสตุไม่ขาดสาย ติสตุเริ่มแสดงการคัดค้านต่อความคิดสำเร็จรูปของพวกผู้ใหญ่ตั้งแต่ยังเป็นทารก สร้างความประหลาด

ใจให้แก่พวกผู้ใหญ่เป็นอย่างมาก

“แม่ทูนหัวสวมชุดเสื้อแขนยาว และพ่อทูนหัวสวมหมวกดำก็จัดแจงอุ้มเขาไปยังโบสถ์ทันที และแจ้งแก่บาทหลวงว่า เขาชื่อ ฟรอนซ์วีส-บัปติส ในวันนั้นเด็กน้อยได้ร้องคัดค้านจนหน้าแดงก่ำ”

“และแล้วแม่ทูนหัวสวมชุดเสื้อแขนยาวกับพ่อทูนหัวสวมหมวกดำ ก็นำเขากลับมายังอุโมงค์ ที่นั่นสิ่งประหลาดก็เกิดขึ้น คือ พวกผู้ใหญ่ต่างพากันเรียกเขาว่าติสตู ราวกับพวกเขาไม่อาจตัวดิ้นออกชื่อที่ตั้งให้ทารกน้อยได้ยั้งนั่นแหละ” (หน้า 20)

ความคิดสำเร็จรูปที่อยู่ในเรื่องนี้ได้ถูกเน้นย้ำถึงอยู่หลายครั้ง อาทิเช่น มุมมองของคุณครูนาติสที่มีต่อนักโทษว่าเป็นคนไม่ดี ต้องลงโทษด้วยการกักขังไว้ในสถานที่ที่จำกัด เพื่อไม่ให้เป็นภัยต่อคนอื่น คุณครูนาติสพยายามบอกให้ติสตูคิดอย่างเขา แต่ไม่มีประโยชน์อันใด เพราะติสตูไม่ได้คิดเช่นนั้น ติสตูคิดว่าควรแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดขึ้นด้วยการเปิดโอกาสให้นักโทษเหล่านี้ได้กลับตัว การกักขังไม่เพียงแต่กั้นพวกเขาออกจากสังคม แต่ควรกักขังพวกเขาไว้แล้วนำพวกเขามาฝึกฝน ปรับปรุงให้เป็นคนดี และกลับมาอยู่ในสังคมได้เช่นเดิม จะเกิดประโยชน์มากกว่า ความคิดที่ขัดแย้งของติสตูกับคุณครูนาติสในจุดนี้ นอกจากจะทำให้เห็นถึงความคิดสำเร็จรูปที่ไม่ถูกต้องของคุณครูนาติสแล้วยังสะท้อนถึงจิตใจของคุณครูนาติสที่เป็นผู้ใหญ่และคนส่วนมากในสังคมว่า คิดเพียงแต่จะเอาตัวรอดจากปัญหา และผลกระทบที่จะมีต่อตนเองเกรงว่าจะเดือดร้อนเท่านั้น ไม่ได้คิดถึงคนอื่น ไม่เคยคิดที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหาดังๆ ที่มีในสังคมเลย ความคิดที่ขัดแย้งกันในจุดนี้สร้างความไม่พอใจแก่คุณครูนาติสมากพอสมควร

ในความคิดของคุณครูนาติส “ระเบียบ” เป็นสิ่งที่จำเป็นและเปรียบเสมือนทางออกของทุก ๆ ปัญหาในสังคม ความคิดสำเร็จรูปนี้ได้รับกวนความ

รู้สึกของติสตูมาก ไม่เพียงแต่เขาไม่เห็นด้วยเท่านั้น เขายังพยายามหาทางออกและวิธีแก้ไขที่ดีกว่าอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นปัญหานักโทษ ปัญหาชุมชนแออัดที่ทำให้มีอาชญากรเพิ่มมากขึ้น หรือแม้แต่สงคราม คงจะพอพิสูจน์ได้แล้วว่า ความคิดสำเร็จรูปของพวกผู้ใหญ่ไม่ได้ถูกต้องเสมอไป ความคิดที่แปลกใหม่ รวมทั้งการกระทำที่สร้างสรรค์ของติสตู ช่วยทำให้โลกน่าอยู่ขึ้นกว่าเดิมมากมายทีเดียว

ติสตูย้ำการต่อต้านความคิดสำเร็จรูปอีกครั้งในเหตุการณ์ที่พวกผู้ใหญ่ไม่ยอมรับสิ่งแปลกใหม่ที่เกิดขึ้น นั่นเพราะไม่รู้จักคุณค่าของสิ่งนั้น การต่อต้านความคิดใหม่นอกเหนือจากความรู้ที่ปลูกฝังกันมาเกือบจะทำให้พวกผู้ใหญ่รู้คุณค่าของการสร้างสรรค์ซ้ำเกินไป เขาได้เรียนรู้ว่าหากรู้จักเปิดใจยอมรับและไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วน ก็จะพบคุณค่าของสิ่งที่คิดกันว่าแปลก ซึ่งอาจจะนำประโยชน์มาสู่บุคคลและประชาคมได้อย่างมหาศาล ดังที่สภาเทศบาลไม่พอใจกับดอกไม้ที่ขึ้นตามที่ต่าง ๆ ในเมืองมีร์ปวล เพียงเพราะคิดว่าก่อความไม่เป็นระเบียบ แต่ยั้งดีที่คุณพ่อของติสตูเป็นคนหนึ่งที่ไม่เห็นด้วย และใช้เหตุผลชี้แจงให้ทุกคนรู้ว่าแท้จริงดอกไม้เหล่านี้ นั้นมีประโยชน์ต่อเมืองมีร์ปวลมากมายเหลือเกิน ทุกคนจึงเข้าใจและยอมรับ นี่คือการมาของการเปลี่ยนชื่อเมืองมีร์ปวลเป็น “มีร์ปวลมาลี”

“การมีดอกไม้บานนี้เป็นประโยชน์มากกว่าจะก่อความไม่สะดวกแก่เรา เดียวนี้ไม่มีนักโทษหนีสักคนเดียว ย่านสลัมก็กลายเป็นถิ่นเจริญมั่งคั่งสมบูรณ์ เด็ก ๆ ในโรงพยาบาลหายจากโรค ทำไมเราจึงจุนเจือเกรี้ยวโกรธเสียเล่า สู้เอาดอกไม้มาเป็นเครื่องมือของเราและหาวิธีรู้ทันเหตุการณ์ล่วงหน้าจะดีกว่ามานั่งรอดูผลของมัน” (หน้า 100)

เรลองมาติดตามการเติบโตของตัวเอกกัน เมื่อติสตูอายุได้ 8 ขวบ เขาก็ถูกส่งเข้าโรงเรียน ทุก ๆ คน

หวังว่า เด็กน้อยคนนี้จะต้องเรียนเก่งที่สุดในชั้นด้วยความฉลาดที่ฉายแววมาตั้งแต่เล็ก ๆ แต่แล้วทุกอย่างก็ผิดพลาด ไม่รู้ว่าเป็นเพราะสาเหตุใด ทั้ง ๆ ที่ติสตุไม่ใช่เด็กโง่ หรือเกียจคร้านแต่อย่างใด หากมุ่งมันอยากเรียนด้วยซ้ำ แต่เขาจะกลับง่วงนอนและหลับไปในที่สุด ทุกครั้งที่คุณครูเริ่มสอน

ความแปลกของติสตุในจุดนี้ ทำให้ติสตุไม่สามารถเรียนในโรงเรียนตามปกติอย่างเด็กคนอื่น ๆ ได้ พ่อแม่ของติสตุจึงตัดสินใจใช้ระบบการศึกษาแบบใหม่สอนติสตุ นั่นคือการเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากของจริง และสภาพความเป็นจริงในสังคม ติสตุได้มีโอกาสเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากชีวิต นับว่าเป็นสิ่งใหม่ แต่สิ่งใหม่ที่แหวกแนวความคิดและรูปแบบสำเร็จรูปนี้เอง เป็นวิธีการที่เกิดประโยชน์ และช่วยให้การเรียนสัมฤทธิ์ผลมากกว่าการเรียนในห้องเรียนสี่เหลี่ยมแคบๆ เสียอีก ดังที่ติสตุได้เรียนรู้และค้นพบสิ่งต่างๆ อันแปลกใหม่ในเรื่องนี้ และที่สำคัญที่สุด การเรียนระบบใหม่นี้ได้พัฒนาความตั้งใจของติสตุ

การจัดลำดับเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวโมริสทำได้เหมาะสมเจาะ เริ่มตั้งแต่ปมปัญหาเล็กๆ แล้วค่อยๆ ทวีความเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ คือ เมื่อติสตุค้นพบว่าตนเองมีความพิเศษ ติสตุก็ได้ใช้ความพิเศษนั้นแก้ปัญหาต่างๆ เรื่อยมา เริ่มตั้งแต่ที่คุก เมื่อเรียนเรื่องระเบียบ จากนั้นก็ได้ช่วยผู้คนในย่านสลัมให้มีชีวิตที่ดีขึ้น เมื่อเรียนเรื่องความลำบากยากจน ช่วยคนที่โรงพยาบาล ช่วยสัตว์ต่างๆ ที่สวนสัตว์ และในที่สุดก็ช่วยโลกให้รอดพ้นจากสงคราม เพียงแค่ใช้ปลายนิ้วจิ้มลงบนที่ที่อยากจะให้ดอกไม้ขึ้น ดอกไม้นานาชนิดก็งอกงามตามที่ต่างๆ ในเมือง สถานที่ที่น่ารังเกียจโสโครก ก็กลายเป็นสถานที่ที่สวยงามทำให้คนป่วยหายจากโรคได้ ทำให้สัตว์ที่หงอยเหงาได้กลับมามีชีวิตชีวา และช่วยระงับสงครามทำให้โลกมีความสุขมากขึ้น ความสันติจึงแผ่ขยายไปทั่วโลก

ดอกไม้คือสัญลักษณ์ของธรรมชาติ ธรรมชาติ

เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต ทุก ๆ อย่างล้วนก่อเกิดมาจากธรรมชาติ และธรรมชาติก็มีคุณค่าอย่างอนันต์ต่อทุกชีวิต ตั้งแต่พื้นดินที่เราเหยียบอยู่ทุกเมื่อเชื่อกัน พื้นดินอันเป็นที่มาของพืชพันธุ์ธัญญาหารให้เราได้ใช้บริโภค ต้นไม้ดอกไม้ช่วยทำให้อากาศบริสุทธิ์ และสร้างสีสันให้มีชีวิตชีวา ช่วยทำให้จิตใจคนแจ่มใส มีสุขภาพที่แข็งแรง จึงไม่แปลกที่พ่อของติสตุให้เขาเรียนเรื่องสวนเป็นเรื่องแรก

“ดินคือ ต้นกำเนิดของทุกเรื่อง” คุณพ่อกล่าว (หน้า 46)

มุสตาซเป็นผู้ที่รับหน้าที่สอนเรื่องสวนให้ติสตุ เขาเป็นคนสวนที่รักสันโดษ ไม่ค่อยพูดคุยกับใคร เพราะวัน ๆ เขาก็ใส่ใจอยู่แต่กับพืชพันธุ์ดอกไม้ที่เขารัก เขาพิถีพิถันกับดอกไม้ที่เขาดูแลมาก และเขาก็เป็นคนแรกที่รู้ว่าติสตุมีพรสวรรค์ในการปลูกต้นไม้ นั่นเพราะเขาเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านนี้ สามารถมองเห็นสิ่งมหัศจรรย์คือ นิ้วมือสีเขียวของติสตุได้

การได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติทำให้จิตใจคนอ่อนโยนละเอียดอ่อน และมีความรักแผ่ให้เพื่อนร่วมโลก รวมทั้งช่วยสร้างชีวิตชีวาให้กับเขาได้ ธรรมชาติมีเสน่ห์ในตัวเอง

“ขณะทำงานซึ่งมุสตาซมอบหมายให้อยู่ที่นั่น ติสตุรู้สึกแปลกใจที่งานนั้นไม่ทำให้เขารู้สึกง่วงนอนเลย ตรงกันข้ามเขากลับรู้สึกสนุกกับงาน เขาได้รู้ว่า ดินมีกลิ่นหอม” (หน้า 48)

สงครามคือการทำลายล้าง รวมทั้งการมีชีวิตอยู่เพื่อทำลายล้างธรรมชาติมุ่งแต่การจะครอบครองวัตถุ มีส่วนทำให้โลกเดือดร้อน เพราะหวังเพียงผลประโยชน์ โดยไม่คิดคำนึงถึงจิตใจผู้อื่น การหมกมุ่นในเรื่องแบบนี้ทำให้สุขภาพจิตเสีย อารมณ์โมโหง่ายของคุณครูนาติสั่นคงเนื่องจากการที่เขา “ต้องข้องแวะกับเรื่องป็นใหญ่มานานมาก” (หน้า 57)

คุณครูนาติสเป็นตัวละครที่มีความตรงข้ามกับลุงมุสตาซมาก ไม่ใช่เพียงแค่หน้าที่ที่เขาทั้งสอง

ต้องรับผิดชอบ แต่ความคิดของเขาทั้งสองก็ยังสวนทางกันอีกด้วย ลุงมูสตาซมีชีวิตอย่างสันโดษด้วยความสงบ เทิดทูนในคุณค่าของธรรมชาติ ผิดกับคุณครูนาติส เขาละเลยคุณค่าของธรรมชาติ เขาใส่ใจในบรรทัดฐาน กฎระเบียบ เขาคิดว่าระเบียบจะแก้ไขปัญหาทุกอย่างได้ หน้าที่เขายังคิดว่าระเบียบสำคัญกว่าธรรมชาติอีกด้วย สังเกตได้จากคำพูดที่เขาพูดกับติสตู

“คุณหนูเห็นว่าอะไรสำคัญที่สุดในเมือง”

“สวนพฤกษชาติ” ติสตูดตอบ

“ไม่ใช่” คุณครูนาติสแย้ง “สิ่งสำคัญที่สุดในเมืองคือ “ระเบียบ” (หน้า 59)

การที่ติสตูเห็นคุณค่าของธรรมชาติ และคิดว่าธรรมชาติต้นไม้ดอกไม้มีความสำคัญมากกว่ากฎระเบียบ ส่งผลให้ติสตูเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนโยน เพราะธรรมชาติเป็นสิ่งละเอียดอ่อน การเล็งเห็นคุณค่าของธรรมชาติ ทำให้ติสตูสามารถหิบบคุณค่าที่มีอยู่เหล่านั้น มาแบ่งปันให้เพื่อนมนุษย์ได้มีโอกาสชื่นชมด้วย บวกกับพื้นฐานจิตใจอันดีงาม เต็มไปด้วยความเมตตาเอื้อเฟื้อ ติสตูจึงเป็นเหมือนทูตแห่งความสุข

มุมมองในเรื่องระเบียบของติสตู ก็คือการก่อความไม่สงบเล็กๆ น้อยๆ เช่น การโยนรองเท้าไม่เป็นที่ เป็นทาง ส่วนคุณครูนาติส กลับมองในเรื่องที่ร้ายแรงกว่านั้น รวมทั้งวิธีการจัดการกับคนที่ก่อความไม่เป็นระเบียบ ก็คือการกักขังไว้และสร้างความกดดันแก่คนเหล่านั้น ซึ่งติสตูคิดว่าไม่เหมาะสม การให้นักโทษอยู่ในสถานที่ที่แออัด และน่าเกลียดมีแต่จะทำให้จิตใจเขาหยาบกระด้างมากยิ่งขึ้น แทนที่จะขจัดปัญหาพวกเขา กลับจะสร้างปัญหาเพิ่มขึ้นด้วยซ้ำ สิ่งสำคัญที่ทำให้มีสิ่งแปลกๆ เกิดขึ้นได้ คือจิตใจของติสตู การไม่อาจทนเห็นเพื่อนมนุษย์ตกอยู่ภายใต้การกดขี่ และอยู่ท่ามกลางสภาพที่หดหู่ สื่อให้เห็นถึงความเอื้ออาทรในจิตใจของติสตูได้อย่างแจ่มชัด

ฝันร้ายของติสตูยิ่งทำให้ติสตูรู้ซึ่งถึงความทรามาน ความเจ็บปวดของนักโทษได้ชัดเจนยิ่งขึ้น แม้ในฝันจะเป็นเพียงม้า แต่สิ่งที่เหมือนกันกับนักโทษเหล่านั้นคือ พวกมันมีชีวิต มีเลือดเนื้อ รู้จักความเจ็บปวดเช่นเดียวกับมนุษย์ การเห็นใจผู้อื่นของติสตูทำให้เขาไม่อาจทนเห็นผู้อื่นตกอยู่ในความลำบากได้ เขาจึงช่วยเหลือนักโทษเหล่านั้น “ขนาดม้ายังนำเส้ามาถึงเพียงนี้ ถ้าเป็นคนจะแยกว่านี่สักแคไหน” (หน้า 66)

การทำคุกที่น่าเกลียดให้กลายเป็นคุกด้วยดอกไม้และพืชพันธุ์ต่างๆ คงจะพอพิสูจน์ถึงคุณค่าของธรรมชาติ ซึ่งทำให้สถานทีนั้นอบอุ่นไปด้วยความสดชื่น อย่างที่ติสตูทำให้คุกเปลี่ยนไปนั้น ส่งผลให้พฤติกรรมของนักโทษในคุกเปลี่ยนไปด้วย คนที่ขี้บ่นก็เลิกหาเรื่องด่า พวกที่ดุร้ายก็เลิกนิสัยขี้โกรธ และพวกนักโทษเหล่านี้ก็ไม่คิดจะหนีเหมือนที่เคยเป็นมา กลับกัน พวกเขากลับชอบที่จะอยู่ในคุกอันน่ารื่นรมย์นี้ เหตุการณ์แปลกประหลาดที่เกิดขึ้นกับคุกเมืองมีรพลทำให้ติสตูค้นพบสิ่งหนึ่งที่นักพฤกษศาสตร์มองไม่เห็น และไม่เข้าใจ นั่นก็คือดอกไม้และธรรมชาติสามารถระงับความชั่วร้ายได้ดังที่ติสตูบอกแก่ม้าแกลบว่า “ฉันค้นพบสิ่งวิเศษอย่างหนึ่ง” ติสตูพูดต่อ “ดอกไม้สามารถสกัดกั้นความชั่วร้ายได้”

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับคุก เรายังทราบได้ถึงทัศนะของผู้แต่งในอีกแง่มุมหนึ่งคือ หากคนเรามีความคิดหรือมีความตั้งใจที่จะกระทำในสิ่งที่ดีและถูกต้อง ธรรมชาติโดยเฉพาะดวงจันทร์ ดวงดาวก็เหมือนกับจะเป็นใจและคอยช่วยเหลือให้สิ่งนั้นลุล่วงไปด้วยดี ดังเช่นที่ติสตูคิดอยากจะช่วยนักโทษให้พ้นจากความลำบาก และหดหู่ใจด้วยการจะปลูกต้นไม้ ดอกไม้ในทุกแห่งของคุก ติสตูจึงตื่นขึ้นกลางดึกเพื่อไปยังคุก ทั้งๆ ที่เป็นเวลากลางคืน แสงสว่างก็มีเพียงน้อยนิด แต่เมื่อติสตูเดินออกจากบ้าน

ดวงจันทร์และดวงดาวที่ลอยอยู่บนท้องฟ้าต่างช่วยกันส่องแสงให้แสงสว่างแก่ดิศตูเพื่อให้เดินทางไปยังคุกได้อย่างปลอดภัย

“ถ้าฉันไม่คอยเฝ้าดูเด็กผู้ชายคนนั้น” เธอรำพึง เขาก็อาจจะหัวทิ่มตกห้องร้อง

ดังนั้น ดิศตูผู้ได้รับการพิทักษ์จากดวงจันทร์และดวงดาวทั้งหลายก็เดินบังวิ้งบังไปตามถนนอันว่างเปล่า จนมาถึงคุกโดยสวัสดิภาพ (หน้า 68)

สื่อถึงความเอื้ออาทรของดวงจันทร์ที่มีต่อดิศตูได้เป็นอย่างดี

การใช้หัวใจสัมผัสหรือรับรู้สิ่งต่างๆ จะทำให้เราสังเกตเห็นถึงคุณค่าของสิ่งนั้นได้อย่างลึกซึ้ง เห็นได้จากพวกนักปราชญ์หรือนักพฤกษศาสตร์ที่มุ่งหน้ามายังเมืองมิรปาลเพื่อมาศึกษาปรากฏการณ์อันแปลกประหลาดที่ดิศตูสร้างขึ้น พวกเขาไม่สามารถอธิบายสิ่งใด ๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่คุกได้เลย พันธุ์ไม้ดอกไม้ต่างๆ ที่งอกขึ้นในคุก ก็ไม่ได้ต่างอะไรกับมวลดอกไม้ทั่วไปในโลก ทำได้เพียงการมานั่งถกเถียงกัน และทำได้เพียงการศึกษาหารายละเอียดมาอธิบายให้คนอื่นฟัง เพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นคนมีความรู้ แต่ไม่รู้จักดึงประโยชน์ที่มีอยู่ในดอกไม้เหล่านั้นมาใช้แะให้แก่มนุษยชาติได้รับรู้บ้างเลยแน่นอน ย่อมไม่เกิดประโยชน์อันใดแม้แต่น้อย ซึ่งแตกต่างกับพวกนักโทษ พวกเขาประหลาดใจกับเหตุการณ์นี้ไม่น้อยไปกว่าใครๆ แม้พวกเขาจะไม่มีความรู้มากมายเหมือนนักพฤกษศาสตร์ ทว่าความประหลาดนี้ได้สร้างความสุขแก่จิตใจของพวกเขาอย่างมหาศาล จิตใจของพวกเขาสดชื่น และอ่อนโยนกว่าที่เคย วิธีการเช่นนี้เองที่สามารถทำให้เขาใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้อย่างแท้จริง

เราสามารถทราบถึงจิตใจคนได้อย่างลึกซึ้งจากการที่ดิศตูเริ่มเรียนเรื่องความลำบากยากจนกับคุณครูนาติส คนที่พรั่งพร้อมด้วยทุกๆ อย่างทั้งทรัพย์สินเงินทอง มีความเป็นอยู่ที่ดี รวมทั้งมีความรู้

ความสามารถ มักจะมองคนที่ลำบากยากจนกว่าว่าเป็นตัวถ่วงความเจริญของพวกเขา และคนที่มีความคิดแบบนี้ก็มีอยู่เป็นจำนวนมากในสังคมปัจจุบัน นอกจากจะไร้น้ำใจแล้ว ยังมีความคิดสำเร็จรูปที่น่าตำหนิอีกด้วย แต่ดิศตูไม่ได้คิดเช่นนั้น

“ถิ่นชุมชนแออัดถือเป็นภัยพิบัติอย่างหนึ่ง” คุณครูนาติสบอก (หน้า 79)

ดิศตูมีความคิดที่จะใช้ดอกไม้ทำให้สภาพของที่นี่ดีขึ้น แล้วเขาก็ไม่รีรอเขารับใช้นิ้วหัวแม่มือและต้องตามที่น่าเกลียดต่างๆ ที่พบเห็นเพื่อให้มีดอกไม้ตามมาในวันรุ่งขึ้น

ดิศตูมักจะคิดเปรียบเทียบความยากลำบากที่ผู้อื่นได้รับกับตัวเขาเองเสมอ การเอาใจเขามาใส่ใจเราจะทำให้เรารับรู้ถึงความรู้สึกของผู้อื่นได้ อย่างที่ดิศตูคิดว่าหากตัวเองต้องอยู่ในคุกที่น่าเกลียดนั้น เขาคงกลายเป็นคนใจร้ายไปอย่างแน่นอน พอมาถึงชุมชนแออัด ดิศตูก็คิดเช่นเดิมอีกว่า ถ้าเขาต้องมาอยู่ในนี้เขาคงมีหน้าตาไม่สดใส เพราะสภาพแวดล้อมเช่นนี้เป็นแน่ สิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ เต็มไปด้วยเชื้อโรค ส่งผลให้สุขภาพร่างกายของคนเสื่อมโทรมตามไปด้วย สิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิตมาก

“พวกเขาต้องอยู่กันอย่างเบียดเสียดอัดเยียด” ดิศตูคิด “และไม่มีแสงสว่างเพียงพอ ผิวพรรณของพวกเขาจึงซีดเซียวเหมือนผิวผักกอกดีฟว์ที่ลูงมุสตาชปลูกไว้ในห้องใต้ดินนั่นเอง ก็คงไม่เป็นสุขนักถ้าต้องตกอยู่ในสภาพผิวผักแบบนี้” (หน้า 81)

นอกจากจะทำให้สภาพไม่ดีแล้ว ความเป็นอยู่ที่แออัดเต็มไปด้วยมลพิษ รวมทั้งความยากจน ยังทำให้คนกลายเป็นคนไม่ดีได้อีกด้วย นั่นเพราะพวกเขาต้องทำทุกอย่างเพื่อให้มีชีวิตรอด พวกเขาไม่มีงานทำ จึงไม่มีเงินมาซื้อปัจจัยต่างๆ พวกเขาเลยต้องลักขโมยบ้าง ก่ออาชญากรรมบ้าง การกระทำเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อสังคม เป็นปัญหาที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน ดิศตูคิดว่าความมั่งคั่งของดอกไม้จะ

ลบล้างความน่าเกลียดน่ากลัวเหล่านี้ได้ การทำให้จิตใจของคนเหล่านี้ได้พบเจอกับสิ่งสวยงามในธรรมชาติ คงจะทำให้สภาพจิตใจของพวกเขาดีขึ้นอย่างแน่นอน เมื่อจิตใจดี การกระทำย่อมดีตามไปด้วย ผิดกับคุณตฤณาดิส เขาไม่เคยเห็นความสำคัญของธรรมชาติ ไม่เคยใส่ใจสิ่งที่มีคุณค่านี้ เขารู้แต่เพียงว่าความยากจนนำมาซึ่งความชั่วร้าย และน่าเกลียด เขาไม่เคยคิดจะแก้ไขหรือช่วยเหลือให้สังคมดีขึ้นเลย สิ่งที่จะยุติความน่าเกลียดพวกนี้ก็คือระเบียบที่ไม่ว่ามีตัวตนอยู่จริงหรือไม่ เขาเปรียบเทียบความยากจนว่าเป็นเหมือนแม่ไก่สีดำที่น่าเกลียด น่าขยะแขยง คอยกกผักลูกไก่ที่ชั่วร้ายเช่น ลูกไก่ขี้โมย ปล้นจี้ ลูกไก่อาชญากร ลูกไก่นักรัฐประหารบ่อนทำลายประเทศชาติ แต่เขาลืมคิดถึงวิธีแก้ปัญหาที่ถูกต้อง นอกจากใช้ “ระเบียบ” ความคิดนี้สะท้อนถึงความดูดาย และไม่ใส่ใจในปัญหาที่แท้จริง

แต่ที่จริงระเบียบที่ไม่สัมพันธ์กับความพึงพอใจไม่ได้ช่วยให้โลกนี้น่าอยู่ขึ้นเลย ความงดงามในจิตใจของดิสตุที่คอยหยิบยื่นให้ผู้อื่นต่างหากที่เป็นทางออกของปัญหา ดิสตุได้ใช้ธรรมชาติช่วยเหลือผู้อื่น ดิสตุทำให้ชุมชนแออัดนี้เต็มไปด้วยดอกไม้ และกลายเป็นย่านที่สวยงามที่สุดของเมือง สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนแห่งนี้ ชุมชนแออัดจึงกลายเป็นสถานที่ที่สวยงามรื่นรมย์ และอบอวลไปด้วยความสุข ธรรมชาติสร้างสรรค์ให้โลกงดงามได้

“บริเวณที่เคยถูกละทิ้งไม่มีใครแยแส และเลียงจะผ่านไปไกลเพราะมันแสนจะทุเรศนัยน์ดานั้น กลายเป็นย่านสวยที่สุดของเมือง” (หน้า 86)

“คนว่างงานทั้งหลายก็มีงานทำกันทุกคน” (หน้า 87)

ความเข้มข้นของเรื่องนี้เพิ่มขึ้นตามลำดับเมื่อ ดิสตุได้ใช้ดอกไม้ยุติปัญหาต่างๆ มาเรื่อยๆ จนดิสตุได้มารู้จักหมอโมตีแวร์ส ความคล้ายกันของหมอกันนี้กับมุสตาซก็อยู่ตรงที่คนทั้งสองเป็นคนที่มีจิตใจ

อ่อนโยนละเอียดอ่อน และมีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์ คุณหมอช่วยเหลือชีวิตมนุษย์และมุสตาซก็ช่วยดูแลรักษาชีวิตของดอกไม้ ทั้งสองคนนี้ก็มีความคิดเหมือนดิสตุความเห็นอกเห็นใจ และการคิดช่วยเหลือผู้อื่น เป็นข้อพิสูจน์ถึงจิตใจอันดีงามของตัวละคร ทั้งสามตัวนี้ต่างกันก็เพียงแต่วิธีการช่วยเหลือเท่านั้น “ความคล้ายกันของเราสองคนนั้น คงเนื่องจากมุสตาซและหมอต่างวุ่นอยู่กับการรักษาชีวิต มุสตาซรักษาชีวิตดอกไม้ ส่วนหมอรักษาชีวิตมนุษย์” (หน้า 89)

โมริส ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงพลังของธรรมชาติอีกครั้ง เมื่อดิสตุไปโรงพยาบาลและสวนสัตว์พิชพรรณธรรมชาติ ต้นไม้ ดอกไม้ สร้างความสดใส สร้างชีวิตชีวา และให้ความสุขแก่จิตใจมนุษย์ได้ไม่เว้นแม้กระทั่งสัตว์ เมื่อจิตใจได้สัมผัสกับความงดงามของธรรมชาติ ความหงอยเหงา ความว้าเหวก็ค่อยๆ บรรเทาลง ตรงจุดนี้เราจะพบว่า ผู้แต่งที่เล็งเห็นความสำคัญของจิตใจ ไม่ว่าจะมีปัญหาใดใคร่เข้ามา หากจิตใจเข้มแข็งมีความหวัง คนเราก็จะต่อสู้ได้อย่างสบาย อย่างเด็กผู้หญิงคนที่ดิสตุพบที่โรงพยาบาล ดอกไม้ช่วยทำให้จิตใจของเด็กมีพลังต่อสู้กับความเจ็บป่วย ที่สุดก็ชนะมันได้ กำลังใจมีอานุภาพมากกว่ายารักษาโรค จิตใจจึงเป็นสิ่งที่ต้องดูแลและใส่ใจเป็นพิเศษ

สวนสัตว์เมืองมีรปลวกลายเป็นสวนสัตว์ที่สวยงามที่สุดได้ก็เพราะดอกไม้ สัตว์ที่เคยหงอยเหงาก็กลับมาใช้ชีวิตชีวา มีความสดชื่น ดิสตุได้แบ่งปันน้ำใจไปสู่เพื่อนร่วมโลกอย่างไม่ขาดสาย ไม่เลือกกว่าคนหรือสัตว์ ขอเพียงได้เห็นผู้อื่นมีความสุข โลกมีความสงบ ดิสตุก็พอใจแล้ว หากคนในสังคมคิดอย่างที่ดีสตุดคิดโลกนี้คงจะน่าอยู่ขึ้น

ในที่สุดดิสตุก็ได้เจอกับปัญหาใหญ่และมีความรุนแรงมากพอที่จะทำลายล้างทุกชีวิตบนโลกนี้ได้นั่นก็คือสงคราม

สงครามคือสิ่งแปลกใหม่ที่ดิศตดูยังไม่รู้จัก แต่เมื่อฟังผู้ใหญ่หลายๆ คนพูดถึง ดิศตดูก็พอจะรู้ว่าสงครามคือสิ่งไม่ดี สงครามนั้นเลวร้ายยิ่งนัก นำความลำบากยากแค้นมาสู่ผู้คน ก่อผลร้ายทั้งต่อร่างกายและจิตใจ อย่างที่ลุงมูस्ताซเคยได้รับมาแล้ว “ผมเคยเห็นสวนเต็มไปด้วยดอกไม้ตายหมดในสวนนาที่ ผมเคยเห็นเรือนกระจกแตกกระจายเป็นพันๆ ชิ้น ลูกกระเบิดตกลงมามากมายในสวนนั้นจนต้องเลิกปลูกดอกไม้ที่นั่นตลอดไป แม้กระทั่งดินก็ตายไปเช่นกัน” (หน้า 111)

จากตรงนี้นอกจากเราจะรู้ว่าสงครามทำลายชีวิตมนุษย์แล้ว สงครามยังทำลายล้างธรรมชาติด้วย และสวนที่กล่าวถึงนี่ก็คือสวนของมูस्ताซเอง แล้วดิศตดูก็ยังได้รู้ว่าผู้คนรอบข้างเขามากมายคนล้วนเคยได้รับผลร้ายจากสงครามมาแล้วทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็การโรลุสที่สงครามทำให้ประเทศของเขาหายไปจากแผนที่โลก อาเมลิที่ต้องสูญเสียลูกชายไปพร้อมกับสงคราม และยังมีผู้คนอีกมากมายที่ต้องสูญเสีย ดิศตดูจึงตระหนักถึงความร้ายกาจของสงคราม “ดิศตดูมีความเห็นว่าสงครามคือความไม่เป็นระเบียบที่ใหญ่โตและน่าเกลียดที่สุดเท่าที่อาจจะเห็นได้ในโลกนี้” (หน้า 114)

การกล่าวถึงเรื่องสงครามทำให้ผู้อ่านรู้ซึ่งถึงความรู้สึกเย็นชาต่อเพื่อนมนุษย์ คุณตรุนาดิสเมื่อมีสงครามก็คิดเพียงว่าใครจะเป็นฝ่ายชนะ คิดเพียงแต่จะขายอาวุธของตัวเอง โดยไม่คำนึงว่าจะนำความสูญเสียมาและทำให้โลกวุ่นวายมากยิ่งขึ้น

คุณตรุนาดิสตั้งข้อสังเกต “คอยดูซิว่าใครจะชนะสงคราม”

คำเปรียบเทียบกับที่ว่า “สงครามคือหญาคา” (หน้า 119)

นับว่ามีความหมายชัดเจน เพราะสงครามก็คล้ายกับหญาคาที่ไร้ค่า เป็นวัชพืชที่ถูกกลามไปเรื่อยๆ คอยเบียดเบียนพืชอื่นๆ รังแต่จะเกิดโทษแก่ผู้อื่น

สงครามก็เช่นกัน เป็นสิ่งไม่ดีที่จะขยายตัว และแผ่กระจายความบาดหมางไปเรื่อยๆ ไม่มีประโยชน์อันใดเลย หน้าที่ความสูญเสียของเพื่อนมนุษย์

ความขัดกันระหว่างอุปนิสัยและหน้าที่ของคุณพ่อดิศตดูก็มีที่มาจากความคิดสำเร็จรูปเช่นกัน เพราะกิจการโรงงานผลิตปืนนั้นได้สืบทอดมาตามลำดับจนกระทั่งมาถึงคุณพ่อดิศตดู แท้จริงคุณพ่อของคุณดิศตดูเป็นคนมีเมตตา และมีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์ แต่เพราะมีความคิดสำเร็จรูปว่าจะต้องดำเนินกิจการโรงงานผลิตปืนของบรรพบุรุษ คุณพ่อของคุณดิศตดูจึงต้องค้าอาวุธต่อไป เราทราบว่าคุณพ่อของคุณดิศตดูบริจาคเงินเพื่อสร้างโรงพยาบาลและซื้ออุปกรณ์ต่างๆ ที่ทันสมัยเพื่อนำมาช่วยรักษาผู้ป่วย คุณพ่อยังเห็นความสำคัญของธรรมชาติ ดังที่ให้มีส่วนโดยให้มูस्ताซดูแล แต่คุณพ่อของคุณดิศตดูก็ยังผลิตปืนอยู่นั้นเพราะไม่คิดที่จะแหวกความคิดสำเร็จรูปอย่างดิศตดู

แม้ดิศตดูจะรู้ว่าปืนขนาดต่างๆ ที่โรงงานคุณพ่อจะนำความร่ำรวยมาสู่ครอบครัวและเมืองมีรพลมากเพียงใดและยังต้องสืบทอดกิจการต่อไปอีกด้วย แต่เพราะพลังในการทำลายล้างอย่างมหาศาลของปืนเหล่านั้น มันจะนำมาซึ่งภัยพิบัติของเพื่อนมนุษย์ “ในการยิงลูกกระเบิดแต่ละครั้งมันสามารถทำลายล้างบ้านใหญ่อย่างบ้านของเธอได้สี่หลังทีเดียว” (หน้า 121)

ปืนในโรงงานของคุณพ่อจึงไม่ได้สร้างความภาคภูมิใจแก่ดิศตดูเลย กลับปลุกจิตสำนึกของคุณดิศตดูว่าปืนเหล่านี้จะทำให้ผู้คนอีกมากมายต้องสูญเสีย และเป็นสิ่งที่ดิศตดูไม่อยากให้เกิดขึ้น ดิศตดูต้องการให้โลกนี้มีสันติสุข เขาจึงต้องหาวิธีการช่วยเหลือไม่ให้เพื่อนมนุษย์ต้องเดือดร้อนเพราะสงคราม

ดิศตดูสามารถหยุดสงครามได้ด้วยดอกไม้ ไม่ว่าจะให้มันออกบริเวณปืนกลใหญ่ ดาบปลายปืน รถถังและอาวุธอื่นๆ ที่จะนำมาใช้ในสงคราม อาวุธต่างๆ จึงไม่สามารถใช้งานได้เลย ดิศตดูสามารถระงับสงคราม

“ได้สำเร็จ เหตุการณ์นี้ทำให้ดิศตุดสงสัยว่าในเมื่อทุกคนก็รู้ว่าสงครามไม่ดี แต่พอสงครามยุติลงพวกผู้ใหญ่กลับเดือดร้อนกระวนกระวาย นั่นเพราะขาดวางแผนประโยชน์ที่จะได้รับจากการขายอาวุธในสงคราม สะท้อนให้เห็นว่า คนในสังคมเห็นแก่ผลประโยชน์ของตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงชีวิตของผู้อื่น พวกคนเหล่านี้ไม่เคยใส่ใจชีวิตผู้อื่นเลย สื่อถึงความแล้งน้ำใจได้อย่างชัดเจน

แม้ว่าดิศตุดจะรู้ว่าการทำเช่นนี้ทำให้พวกผู้ใหญ่อย่างคุณพ่อและคุณครูนาดีสไม่พอใจ แต่เมื่อดิศตุดกล้าทำ ดิศตุดก็กล้ายอมรับ การทำให้ทุกคนรู้ถึงความมหัศจรรย์ที่เขามี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ และทำให้เมืองมีรปวมมีชื่อเสียงอีกครั้ง ผู้แต่งต้องการปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีให้แก่เยาวชนและผู้อ่าน ให้กล้าคิด กล้าทำในสิ่งแปลกใหม่ที่สร้างสรรค์และต้องกล้าที่จะยอมรับในสิ่งที่ตนเองทำ

หลังจากที่ดิศตุดบอกถึงลักษณะพิเศษให้ทุกคนทราบ คุณครูนาดีสมีความคิดเปลี่ยนไป เขารู้แล้วว่าธรรมชาติทำให้โลกงดงามได้ ธรรมชาติเป็นเครื่องบำรุงจิตใจมนุษย์ สร้างความสดชื่น และชีวิตชีวา ช่วยให้คนมีสุขภาพที่แข็งแรง จิตใจอ่อนโยน ช่วยยุติความชั่วร้ายต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็้อาชญากร นักโทษ หรือแม้กระทั่งสงคราม สันติภาพในเรื่องนี้เกิดขึ้นได้เพราะธรรมชาติ ดอกไม้ ต้นไม้ แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือ จิตใจอันดีงามของดิศตุด น้ำใจที่เอื้อเฟื้อต่อมนุษย์ เป็นแรงบันดาลใจให้ดิศตุดสร้างสรรค์ สันติภาพ และความสงบสุขขึ้นมาบนโลกใบนี้

ข้อยกเว้นอย่างหนึ่งที่ค้นพบในเรื่องนี้ก็คือ ธรรมชาติไม่อาจหยุดยั้งความตายได้ การจากไปของมุสตาซกเป็นข้อพิสูจน์ความจริงข้อนี้ได้เป็นอย่างดี ดิศตุดพยายามใช้น้ำมือสีเขียวปลูกดอกไม้ชนิดต่างๆ เพื่อตั้งดูมุสตาซ แต่ก็ไม่มีผลอะไร มุสตาซยังคงหลับสนิทอยู่ในหลุมฝังศพ และไม่มีวันที่จะฟื้นขึ้นมาอีกแล้ว “ทว่าความตายนั้นไม่อึ้งขังขอบต่อ

ปริศนาใดๆ” (หน้า 154)

ดิศตุดจึงค้นพบสัจธรรมที่ว่า “ไม่มีอะไรมาขัดขวางความตายได้” ในที่สุดเธอก็ค้นพบว่าความตายคือ โรคภัยประการเดียวที่ดอกไม้ไม่อาจขัดขวางได้ (หน้า 154) ความตายจึงอยู่เหนือมนุษย์ และเหนือธรรมชาติทั้งปวง

ม้าแกลบก็เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่รับรู้ความพิเศษของดิศตุดมาตลอด แม้ว่ามันจะเป็นสัตว์แต่มันก็เป็นสัตว์พิเศษที่สามารถสื่อสารกับดิศตุดได้ และในเรื่องความตายมันก็สอนให้ดิศตุดรู้ว่าในเมื่อทุกคนต้องตาย และไม่มียาใดๆ หรือสิ่งใดจะมาต้านทานความตายได้ และเมื่อตายไปแล้วก็ไม่สามารถทำอะไรได้อีก ฉะนั้นก่อนที่จะตายไป เราควรใช้ชีวิตให้มีคุณค่าและเกิดประโยชน์ดีกว่า อาจจะใช้วิธีใดก็ตามแต่การเป็นคนดีของสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีชีวิตอยู่อย่างสันติ ล้วนแล้วแต่จะทำให้ชีวิตมีความสุขได้ทั้งสิ้น “นี่แหละคนเรา ใจเฝ้าเหลือเกินที่มัวแต่หาเรื่องเดือดร้อนให้แก่กันเหมือนอย่างทีพวกเขากำลังทำอยู่ตลอดเวลา” (หน้า 155)

การจากไปของดิศตุดสร้างความสะเทือนใจแก่ผู้อ่านได้ ม้าแกลบคือตัวแทนของความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ และไม่ยอมให้ดิศตุดป็นขี้เถ้าไปบนฟ้า เมื่อรู้ว่าจะต้องสูญเสีย ม้าแกลบจึงพยายามขัดขวางแต่ก็ไม่สำเร็จ ดิศตุดจากไปด้วยเหตุผลที่ว่าดิศตุดคือเทวดา ดิศตุดจึงต้องกลับไปอยู่บนสวรรค์ ในเมื่อม้าแกลบเป็นผู้เดียวที่รับรู้ม้าแกลบจึงต้องแสดงให้ทุกคนทราบ

จินตนาการในเรื่องนี้ไม่ใช่ความรู้ไร้สาระ แต่จินตนาการในเรื่องนี้แฝงทัศนะของผู้แต่งไว้หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นความคิดตายตัวที่ละเลยคุณค่าของจิตใจมนุษย์ การมุ่งแต่ประโยชน์จนลืมใส่ใจความทุกข์ยากของผู้อื่น คุณค่าของธรรมชาติอันมหาศาลที่ถูกลืมมองข้าม และสันติภาพความสงบสุขที่ขาดแคลนในโลกปัจจุบัน

ความพิเศษที่ดิศตุดมี เปรียบเสมือนความหวัง

ของผู้แต่งที่ต้องการจะมีส่วนสร้างสรรค์ให้สังคมนี้
 นำอยู่ขึ้น ความศรัทธาที่มีต่อผู้อ่านว่าคงจะคิด
 เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะชาติใด ศาสนาใดในโลก งานที่
 ยิ่งใหญ่ขึ้นนี้เปี่ยมด้วยศรัทธาอันแรงกล้าของผู้แต่ง
 เพื่อให้โลกนี้สงบสุข วรรณกรรมเรื่องนี้มีส่วนกระตุ้น
 ให้คนในสังคมใส่ใจในคุณค่าของชีวิตมากขึ้น ใส่ใจ
 ในชีวิตของเพื่อนร่วมโลก เห็นคุณประโยชน์ของ
 ธรรมชาติ และปรารถนาความสุขในสังคมอีกด้วย

หากคนในสังคมไม่ผูกขาดความคิด รู้จักมอง
 โลกในแง่มุมที่ต่างออกไป และแง่มุมนั้นมีส่วน
 สร้างสรรค์ให้สังคมดีขึ้นกว่าเดิม ก็คงจะมีสิ่งดีๆ เกิด
 ขึ้นอีกมากมาย ดังที่ติสตุคิดและทำแม้ว่าจากและ
 สถานการณ์ในเรื่องนี้จะแตกต่างกัน แต่ลักษณะร่วม
 หรือประสบการณ์ร่วมของมนุษยชาติก็ยิ่งเหมือนกัน
 มีความคิดและจิตใจที่สามารถรับรู้ถึงความรู้สึกอัน
 ละเอียดอ่อน ไม่ว่าจะเห็นอกเห็นใจใน

ชะตากรรมของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การช่วยเหลือ
 เกื้อกูลกันเพื่อให้สังคมและโลกใบนี้มีความสุข
 ความไม่เห็นแก่ได้หรือมุ่งแต่ผลประโยชน์ของตัวเอง
 จนลืมใส่ใจในชีวิตของผู้อื่น และการแสดงน้ำใจของ
 ติสตุ มีส่วนที่จะนำไปสู่โลกอันรุ่งเรืองนำอยู่ขึ้น ไม่
 เพียงเท่านั้น การมุ่งใจว่าผลประโยชน์ การนิยม
 ยกย่องในคุณค่าของวัตถุเงินทองจนลืมใส่ใจใน
 ธรรมชาติ ทำให้คนละเลยสิ่งที่มีคุณค่าสิ่งนี้ไป เพราะ
 แท้จริงแล้ว ธรรมชาติคือต้นกำเนิดของสรรพชีวิต
 ธรรมชาติคือที่มาของความสุข ความงดงาม และ
 ความรื่นรมย์ของต้นไม้ดอกไม้ สามารถกล่อมเกลา
 ให้จิตใจเราอ่อนโยนลงได้ ฉะนั้นการเริ่มต้นปรับปรุง
 จิตใจให้ดีขึ้น ก็ควรหันเข้าสู่ธรรมชาติ เมื่อเรา
 ชิมซับสิ่งดีๆ และคุณค่าต่างๆ จากธรรมชาติได้แล้ว

วิจารณ์ “ติสตุ นักปลุกต้นไม้”

อุษาภรณ์ รอบคอบ¹

ธรรมชาติจะช่วยขัดเกลาให้จิตใจเราสูงส่งขึ้นที่สุดใน
 สงคราม คือ สัญลักษณ์แห่งการทำลายล้าง
 และความสูญเสีย สิ่งเดียวที่จะระงับสงครามก็คือ
 จิตสำนึกแห่งความรักเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ความดี
 สามารถเอาชนะความชั่วร้ายทั้งปวงได้ โมริส ดรอง
 ทำให้เราได้ประจักษ์ถึงความจริงในข้อนี้ โลกทัศน์
 และจินตนาการของเขากว้างไกลนัก สามารถนำพา
 เราเข้าสู่อีกมิติหนึ่งของชีวิต นั่นก็คือ มิติที่โลกมีแต่
 คุณงามความดีโดยมี “ติสตุ” เป็นแม่ทัพเทศน์คนสำคัญ
 จิตใจของเราจะอ่อนโยนลงเมื่อเห็นความเอื้ออาทร
 ของเขาที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ผู้ร่วมโลก

ความรุนแรงของสงครามและปัญหาสังคม
 ด้านต่างๆ ถูกนำมาตีแผ่ให้เราได้ทราบอย่างถึงแก่น
 โมริส ดรอง นำเสนอทัศนะของเขาอย่างแยบยลและ
 สามารถกระตุ้นให้เราได้ขบคิดถึงปัญหาและอยากมี
 ส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในโลกแห่งความจริง
 อย่างไม่รู้ตัว

ความคิดสำเร็จรูป กับ การปิดกั้นความเจริญ ทางปัญญา

ผู้แต่งชวนให้เราเห็นว่า การใช้สูตรสำเร็จใน
 การพิจารณาและกำหนดแนวทางดำเนินชีวิต โดย

¹ นักศึกษาวิชาเอกภาษาและวรรณคดีไทย ชั้นปีที่ 3 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เขียน
 ประกอบการศึกษาวิชาวรรณคดีวิจารณ์เบื้องต้น ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545

ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคมที่วางไว้ ย้อนนำมาซึ่งความมีขอบเขตทางปัญญาเพราะเท่ากับบังคับให้มนุษย์ไม่รู้จัก “ไตรตรอง” ถึงสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง

คุณครูนาติสผู้ได้รับมอบหมายให้สอนติสตุ คือตัวแทนของผู้ใหญ่ที่มีความคิดสำเร็จรูปฝังหัวมาช้านาน เขาไม่พอใจเสมอเมื่อติสตุมีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปจากกรอบความคิดนั้นและรู้สึกว่าคุณครูนาติสคือการทำลายพลังจิตวิญญาณของเด็กตัวน้อยๆ คนหนึ่ง เพราะผู้แต่งเชื่อว่า เด็กทุกคนกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามเพื่อสาธารณประโยชน์และเฝ้ารอคอยความมหัศจรรย์ของการเติบโตเป็นผู้ใหญ่เพื่อกระทำการนั้น (ความน่าของผู้เขียน) นั่นหมายความว่า เด็กคือผู้ที่มีจินตนาการ พร้อมทั้งจะสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ให้เกิดขึ้น แต่เหตุใดเล่าผู้ใหญ่จึงใช้ตัวเองเป็นบรรทัดฐานในการวัดคุณค่าของพวกเขา คือเห็นว่าเด็กที่ทำตามความคิดสำเร็จรูปเป็นเด็กดี ส่วนเด็กที่ไม่อยู่ในกรอบความคิดสำเร็จรูปเป็นเด็กเลว การปลูกฝังความคิดสำเร็จรูปเช่นนี้จึงเป็นการปิดกั้นจินตนาการของเด็ก ทำให้พวกเขาไม่สามารถกำหนดโลกของตัวเองได้ ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเป็นไปตามความพอใจของผู้ใหญ่ นับเป็นการปิดกั้นความเจริญทางปัญญาไปโดยปริยาย ติสตุไม่เข้าใจเสมอเมื่อคุณครูนาติสออกคำสั่งห้ามในสิ่งที่เขาไม่เห็นว่าเป็นเรื่องเลวร้ายแต่อย่างใด เช่น การที่ติสตุปล่อยตัวให้ลิ้นไหลลงมาตามราวจับบันไดแล้วต้องเดินกลับขึ้นไปใหม่และเดินทางมาตามขั้นบันได ทั้งๆ ที่เขามีจินตนาการว่าราวจับบันได พาให้เขาเคลื่อนที่ “ดูพรมเหาะได้” แต่คุณครูนาติสทำให้จินตนาการเหล่านั้นหยุดชะงักลง หรือแม้กระทั่งการสวมหมวกไม่ตรงของติสตุก็ถือเป็นความผิด โดยที่คุณครูนาติสไม่ได้อธิบายเหตุผลว่าทำไมจึงต้องเดินลงบันไดหรือทำไมต้องสวมหมวกให้ตรง เขาได้แต่ปฏิบัติตามโดยไม่

เกิดความเข้าใจใดๆ ติสตุได้แต่ต่อต้านอยู่ในใจ ส่วนคุณครูนาติสก็โกรธจัดจนหูเป็นสีแดงกับเรื่องเพียงเล็กน้อย เพราะยึดอยู่แต่ความคิดสำเร็จรูปหรือที่เรียกว่า “ระเบียบ” นั่นเอง ความโกรธเป็นความทุกข์เกิดจากความต้องการให้คนอื่นนั้นคิดเหมือนเรา เมื่อเขาทำไม่ได้อย่างที่เราคาดหวังเราก็ต้องเป็นฝ่ายทุกข์ใจเอง นี่คือทัศนคติของผู้แต่งว่าผลร้ายของความคิดสำเร็จรูปมักตกอยู่ที่ตัวผู้ยึดถือเสมอ พร้อมกับทำลายความเชื่อมั่นของผู้อื่นไปด้วย

คุณครูนาติสป้อนข้อมูลความคิดสำเร็จรูปให้ติสตุเรื่อยๆ เช่น ระเบียบคือสิ่งสำคัญที่สุดในเมืองแทนที่จะเป็นสวนพฤกษชาติ ตามความคิดของติสตุ ส่วนคำถามที่ว่า “ระเบียบคืออะไร” ติสตุก็ได้ตอบตามความเข้าใจของเขาว่า “คือเมื่อเราพอใจด้วย” คำตอบนี้ไม่ตรงกับความคิดสำเร็จรูปของคุณครูนาติสอีกเช่นเคย เขาจึงโกรธจัด แต่ผู้แต่งสร้างให้ติสตุไม่เหมือนเด็กคนอื่น ๆ เขากลับที่จะอธิบายตามความคิดว่า เขายินนาสติคมาแก่ลบตัวโปรดจะพอใจเมื่อร่างกายของมันสะอาดและสวยงาม ส่วนลุงมุสตาซคนสวนจะยิ้มให้ต้นไม้เมื่อเห็นว่าถูกตัดเล็มอย่างดี ติสตุมั่นใจว่าสิ่งนี้คือระเบียบ และเมื่อมาถึงกำแพงคุก ติสตุก็ได้รับคำอธิบายที่เป็นความคิดสำเร็จรูปอีกเช่นเคยว่า คุกคือ สถานที่สำหรับกักขังคนไม่ดี/จำเป็นต้องมีกำแพงเหล็กแหลมเพื่อป้องกันไม่ให้นักโทษหลบหนี แต่ติสตุไม่เห็นด้วยกับความคิดนี้ เขาเห็นว่านักโทษเหล่านั้นน่าสงสารเพราะพวกเขาต้องอยู่ในสถานที่ที่น่าเกลียดต้องถูกกดขี่และต้องทำสิ่งที่แตกต่างจากมนุษย์ทั่วไป ติสตุไม่เชื่อว่ากรอบทางสังคมที่วางไว้เช่นนี้จะช่วยให้พวกเขากลับตัวเป็นคนดีได้ ติสตุกล่าวกับคุณครูนาติสว่า “พวกเขาจะดีขึ้นโดยเร็ว ถ้าสถานที่อยู่จะน่าเกลียดน้อยกว่านี้” (หน้า ๖๓) ผลก็คือคุณครูนาติสโกรธจัดตามเคย

เราสามารถเห็นทัศนคติของผู้แต่งว่า เขาให้ติสตุ

เป็นผู้ที่เห็นคุณค่าของมนุษย์ ดิสดูรู้จักเห็นใจนักโทษ อยากให้พวกเขามีเสรีภาพในชีวิตและมีความสุข ในขณะที่คนอื่นๆ เห็นว่าการกักขังนักโทษเหล่านี้ คือความเป็นระเบียบของสังคมโดยไม่นึกถึงมนุษยธรรม ดิสดูต่อต้านความคิดสำเร็จรูปเรื่อยมา สถิติปัญญาของเขาจึงเติบโตกลับขึ้น ดิสดูตระหนักดีว่า “ถ้าคนเราเกิดมาเพื่อจะกลายเป็นผู้ใหญ่แบบผู้ใหญ่ทั่วๆ ไป วันหนึ่งความคิดสำเร็จรูปเหล่านั้นจะฝังอยู่ในหัวเราได้ง่ายดายขณะที่เราเติบโตขึ้น แต่ถ้าเราเกิดในโลกนี้เมื่อทำงานพิเศษที่ต้องใช้ความคิดตรិตรอง เรื่องก็จะไม่ยุ่งยาก ความคิดสำเร็จรูปย่อมไม่อาจจะฝังอยู่ในหัวของเรา มันจะเข้าหูขวาออกทางหูซ้าย หล่นลงสู่พื้นแล้วก็แตกสลายไป” (หน้า 22) ดิสดูจึงไม่ยอมให้พวกผู้ใหญ่อธิบายความเป็นไปในโลกโดยใช้ความคิดสำเร็จรูป แต่เขากล้าที่จะแหวกกฎเกณฑ์เหล่านั้น และทำสิ่งที่ตัวเองต้องการ โดยการปลูกต้นไม้และดอกไม้ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามไว้ในสถานที่หรือสิ่งที่เขาเห็นว่ามีความน่าเกลียดและนี่คือความเจริญทางปัญญาที่เขาค้นพบด้วยตนเอง และเนื่องจากดิสดู “มีคุณสมบัติพิเศษ คือ มีดวงตาใหม่ในการมองดูคนและสิ่งของต่างๆ เขาจึงทำให้ผู้ใหญ่ที่มีวิจารณ์ญาณบิดเบือนไปด้วยแว่นแห่งความเคยชินเหล่านั้นต้องจนปัญญาบ่อยๆ” (ความนำของผู้เขียน) ดิสดูทำให้ “คุณครูนาติสเปลี่ยนไปมาก” (หน้า 142) เขาไม่โกรธง่ายอีกต่อไปเพราะได้หลุดออกจากความคิดสำเร็จรูป และที่สำคัญเขาคือผู้คัดค้านการกักขังดิสดู เพราะมองเห็นว่าการต้องอยู่ในคุกนั้นเป็นความทุกข์อย่างยิ่ง แสดงให้เห็นว่าเขาเปลี่ยนความคิดจากเรื่อง “ระเบียบ” เป็น “เห็นอกเห็นใจ” ผู้ที่ถูกตัดสินว่าเป็นคนไม่ดี เขาทนไม่ได้ที่จะต้องเห็นดิสดูไปอยู่ในคุก บัดนี้เขาตระหนักดีว่าบางครั้งผู้ที่ต้องถูกขังอาจจะเป็นคนดีก็ได้ ดังเช่นดิสดูที่เกือบจะโดนขัง เพียงแต่เขาคัดค้านสงครามด้วยดอกไม้ ซึ่งมันไม่ใช่ความเลว แต่คือความดี

ที่สุดต่างหาก

ส่วนคุณพ่อก็ไม่ตั้งความหวังให้ดิสดูรับช่วงโรงงานผลิตปืนใหญ่ต่อจากเขาอีกต่อไป เพราะคุณพ่อทราบดีว่า “ดูแกจะมีนิสัยไปทางเพาะปลูกต้นไม้ดอกไม้” (หน้า 144) และเห็นด้วยกับคำพูดของคุณครูนาติสที่ว่า “เราไม่อาจจะต่อต้านพลังของธรรมชาติได้” (หน้า 144) ความคิดเช่นนี้ถือเป็นความเจริญทางปัญญาที่เกิดขึ้นกับคุณพ่อและคุณครูนาติส ผู้แต่งแสดงให้เราเห็นว่าเหตุเพราะพวกเขาหลุดพ้นจากความคิดสำเร็จรูปที่เคยชินนั่นเอง

ผู้แต่งทำได้สำเร็จในการโน้มน้าวให้เราเข้าใจว่ามนุษย์ผู้มีความเจริญทางปัญญาคือ ผู้ที่ไม่ยึดติดกับกรอบความคิดเดิมๆ ของตนหรือของสังคม การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กว้างขึ้นมนุษย์ไม่ควรตัดสินผู้อื่นเพียงแค่ความผิดถูก ดี ชั่ว ที่ตนกำหนดอย่างตายตัว เพราะจะไม่เป็นการยุติธรรม

พฤติกรรมของบุคคลที่ผู้แต่งสร้างขึ้น ทำให้เราซึมซับความคิดเหล่านี้ไว้และเกิดความคิดที่จะเปลี่ยนทัศนคติเสียใหม่ หากยังมองเพื่อนร่วมโลกของเราในแง่ร้าย และยังยึดติดกับความคิดสำเร็จรูปเดิมๆ อยู่ เพราะนั่นไม่ได้ช่วยเสริมสร้างคุณค่าทางปัญญา แต่กลับเป็นการปิดกั้นความรู้สึกดีๆ ที่มนุษย์ควรจะมีให้แก่กัน

ระบบการศึกษา พื้นฐานสำคัญแห่งการเรียนรู้ของมนุษย์

ผู้แต่งแสดงทัศนะต่อระบบการศึกษาในโรงเรียนว่าเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ โดยให้ดิสดูรู้สึกว่างเสมอเมื่อต้องท่องจำสูตรคูณหรือเมื่อครูจดข้อความบนกระดานดำต่างๆ ที่เขาเองมีความมุ่งมั่นจะเรียนและไม่ได้เฝ้าเงาหรือเกียจคร้านแต่อย่างใด สุดท้ายเวลาในโรงเรียนของเขาสามวันก็สิ้นสุดลงด้วยข้อความที่ส่งถึงคุณพ่อว่า “คุณครูปลูกของคุณไม่เหมือนเด็กอื่น ๆ

เราไม่อาจรับเขาไว้ที่โรงเรียนได้” (หน้า 39) นำความเสียใจมาสู่คุณพ่อและคุณแม่เป็นอย่างมาก เหตุผลที่ว่าติสตุไม่เหมือนคนอื่นดูจะฟังไม่ขึ้นนัก แต่ก็ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของชีวิตเขา

อย่างไรก็ตาม คุณพ่อซึ่งมีความเข้มแข็งและรักติสตุมาก ได้ตัดสินใจอย่างรวดเร็วที่จะให้ติสตุลองศึกษาด้วยระบบใหม่ คือการเรียนรู้อะไรก็ทำได้กับสิ่งนั้นโดยตรงโดยไม่ต้องเข้าโรงเรียน คุณพ่อก็มีแนวคิดที่ว่า “ชีวิตเราก็คือโรงเรียนที่ดีที่สุดนั่นเอง” (หน้า 44) การตัดสินใจของคุณพ่อทำให้ “ดวงอาทิตย์เริ่มทอแสงกล้า” (หน้า 45) หลังจาก “จัดแจงชะลอฝีจักรลงและทอแสงกลางๆ ที่เต็มไปด้วยม่านเมฆ” (หน้า 42) นั่นหมายถึงนิมิตหมายที่ดีสำหรับการเริ่มต้นเรียนรู้ชีวิตของติสตุโดยมีคุณพ่อเป็นผู้เปิดทางและมีธรรมชาติเป็นใจ

คุณพ่อบอกว่า “ดินคือต้นกำเนิดของทุกสิ่ง” (หน้า 46) แสดงให้เห็นว่าคุณพ่อเห็นคุณค่าของธรรมชาติและสนับสนุนให้ติสตุได้ค้นพบความมหัศจรรย์จากธรรมชาติ เพราะเรื่องสวนกับลุงมุสตาซผู้ใจดี ติสตุได้ “ค้นพบทันทีว่าเรามีพรสวรรค์ในการปลูกต้นไม้” (หน้า 46) เขามีความสามารถที่จะเนรมิตความงามของธรรมชาติให้ปรากฏในสถานที่ที่เขาต้องการ

ติสตุมีความสุขมากกับการเรียนรู้จากธรรมชาติ เขาไม่รู้สึกง่วงอีกเลย และถึงแม้ติสตุจะได้เรียนรู้จากสถานที่ที่ทำให้เขาเกิดความเศร้า เช่น คุก ชุมชนแออัด โรงพยาบาล และโรงงานผลิตปืนของคุณพ่อ แต่สถานที่เหล่านี้ทำให้ติสตุเกิดความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงให้เกิดสิ่งดีๆ อังดงงามด้วย “นิ้วหัวแม่มือสีเขียว” ของเขา เราได้ทราบทัศนะของผู้แต่งจากสัญลักษณ์ “นิ้วหัวแม่มือสีเขียว” ว่าเป็นพรสวรรค์ที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวมนุษย์ เป็นการกระตุ้นให้เด็กรู้จักค้นหาตัวเองว่ามีความสามารถด้านใด เพราะความสามารถนั้นอาจจะช่วยให้สังคมของเขาดีขึ้นได้ หากติสตุไม่ได้

ออกมาเรียนรู้ชีวิตด้วยตนเอง เขายังคงตั้งหน้าตั้งตาหลับในห้องเรียนต่อไป และที่สำคัญคือเขาจะไม่มีโอกาสพบว่าตัวเองมีพรสวรรค์ ผู้แต่งกล่าวถึงติสตุว่า “เขาเป็นคนมีโชค” เพราะเขามีโอกาสได้รู้ว่าตัวเองมีพรสวรรค์และสามารถใช้สิ่งนี้บันดาลให้เกิดสิ่งมหัศจรรย์ขึ้นได้ ต่างจากเด็กคนอื่นๆ ที่ “ส่วนใหญ่มักล้มสิ่งซึ่งอยากจะทำหรือไม่ก็เลิกล้มความตั้งใจนั้นเสีย” (ความนำผู้เขียน) ความโชคร้ายของเด็กเหล่านี้เกิดจากระบบการศึกษาที่ไม่ส่งเสริมให้พวกเขาได้คิดและเรียนรู้ด้วยตัวเอง ได้แต่เรียนเพื่อท่องจำ จึงไม่ทำให้เกิดแรงบันดาลใจหรือเกิดพลังที่จะเรียนรูจนส่งผลให้เด็กเหล่านี้ไม่อาจตัดสินใจในการกระทำต่างๆ ด้วยตนเอง ฉะนั้นจึงไม่มีอะไรเกิดขึ้น “มีเพียงผู้ใหญ่อีกคนเพิ่มขึ้นเท่านั้นเอง โดยปราศจากสิ่งมหัศจรรย์” (ความนำผู้เขียน)

ผู้อ่านจะได้เรียนรู้ว่า ระบบการศึกษาจะต้องสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก เพราะธรรมชาติของพวกเขาที่มีจินตนาการและมีความคิดสร้างสรรค์ ผู้แต่งเข้าใจธรรมชาตินี้และเขาเชื่อว่า “เด็กทุกคนกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตนเพื่อสาธารณประโยชน์และเฟ้ารอคอยความมหัศจรรย์ของการเติบโตเป็นผู้ใหญ่เพื่อกระทำการนั้น” (ความนำผู้เขียน) การเปิดโอกาสให้พวกเขาได้คิดเอง ทำเอง จะทำให้พวกเขาเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความมีเหตุผล ส่งผลต่อระบบการตัดสินใจที่ดี มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถกำหนดชีวิตด้วยตนเองได้โดยไม่ต้องมีใครกำหนดว่าต้องเป็นเช่นนั้นเช่นนี้ ผู้ใหญ่ควรให้คำแนะนำอยู่ห่างๆ ดังเช่น ลุงมุสตาซคอยเป็นที่ปรึกษาให้ติสตุ ทำให้ติสตุมีโอกาสได้คิด ได้ทำสิ่งที่เห็นว่างามได้ เขาได้เรียนรู้โลกด้วยตนเองโดยไม่ต้องปฏิบัติตามกรอบทางสังคมที่วางไว้

บางครั้งการสอนเด็กด้วยถ้อยคำเพียงอย่างเดียวก็ไม่ได้ผลเสมอไป ควรให้พวกเขาได้เรียนรู้โลกที่เขาอาศัยอยู่ติดกันจริง ไม่ใช่โลกในตำราการเรียนรู้อย่าง

จะสามารถสร้างประสบการณ์ชีวิตโดยตรงได้

เราจึงกล่าวได้ว่าระบบการศึกษาของเด็กเป็นเช่นไร ระเบียบวิธีคิดก็ย่อมแสดงออกมาเช่นนั้น

ธรรมชาติ ความงาม และคุณธรรม

คุณค่าของธรรมชาติ ความงาม และคุณธรรม เป็นคุณค่าที่เสริมสร้างความยิ่งใหญ่แห่งความเป็นมนุษย์ คุณค่าธรรมชาติทำให้เราเห็นความงามและเกิดคุณธรรมตามมา ผู้แต่งทำให้เราเข้าใจปัญหาของมนุษย์ว่า หากไม่มีธรรมชาติจรโลงจิตใจ มนุษย์คงมีแต่ความทุกข์และทุกอย่างคงดูน่าเกลียด ความงามจึงเป็นสิ่งเดียวที่จะช่วยแก้ไขความน่าเกลียดเหล่านี้ และมีอนุภาพทำให้มนุษย์เกิดคุณธรรมในจิตใจได้

หลังจากติสตุพบว่าเขามีพรสวรรค์ในการปลูกต้นไม้และดอกไม้ เขาจึงเริ่มต้นทำสิ่งที่โลกต้องตระลึกลั่นคือการเนรมิตดอกไม้ “เป็นปราสาทสะพานด้วยดอกไม้กลายเป็นวังอันวิจิตรงดงาม” (หน้า 69) ติสตุคิดว่า “ทำไมต้องทำให้นักโทษที่น่าสงสารดูน่าเกลียดอย่างนั้นด้วย มันไม่ช่วยให้พวกเขาดีขึ้นเลย” (หน้า 66) เขาจึงใช้ความงามของธรรมชาติทำลายความน่าเกลียดเหล่านั้นให้หมดสิ้นไป “เพื่อช่วยให้พวกเขามีความสุขขึ้น” (หน้า 66) สิ่งที่ติสตุทำได้ผล เขาสามารถใช้ความดีกับความเลวที่เรียกว่าการกดขี่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยให้เถาไม้เลื้อยพันป็นของผู้คุมและขวางทางออกได้ พันธุ์ไม้ปกคลุมกำแพงทั้งหมดจนไม่เห็นแหล่งน่าเกลียดอีกเลย สิ่งที่น่าแปลกใจอีกอย่างก็คือ แทนที่ผู้คุมจะโกรธกลับ “นั่งสูบบุหรี่หรืออารมณ์ดีอยู่ใต้ซุ้มดอกไม้อย่างปลงตก” (หน้า 70) แสดงว่าธรรมชาติอันงดงามสร้างความสุขให้เกิดขึ้น ทำให้ผู้คุมเกิดความคลั่งคลายทางจิตใจจนเกิดคุณธรรม เพราะเขายอมให้เถาไม้เลื้อยพันป็นของเขาโดยไม่ต่อต้าน ป็นไม่มีความหมายสำหรับเขาอีกต่อไป

ติสตุบอกกับยิมนาสติว่า “ดอกไม้สามารถกักกันความชั่วร้ายได้” (หน้า 77) เขาใช้ดอกไม้ทำลาย “ภัยพิบัติ” ซึ่งหมายถึงความชั่วร้ายในชุมชนแออัดตามความคิดของคุณทรุนาติส แต่ติสตุเข้าใจความรู้สึกของผู้คนที่นั่นดี เพราะเขานำมาเปรียบเทียบกับตัวเองว่า ถ้าตัวอยู่ในสภาพชุมชนที่มีแต่ความน่าเกลียดเช่นนี้ “ฉันคงไม่มีความสุขนัก” ติสตุรู้ว่าเขาสามารถทำให้ความลำบากยากจนเปลี่ยนเป็นความร่ำรวย และคนใจร้ายเปลี่ยนเป็นคนใจดีได้ด้วย “นิ้วหัวแม่มือสีเขียว” ของเขาเอง นั่นคือความงามแห่งธรรมชาติที่สามารถเป็นความสุขและคุณธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจของพวกเขาได้

ติสตุยังทำให้ผู้หญิงคนหนึ่งที่มีความทุกข์เพราะต้องนอนป่วยอยู่บนเตียงของโรงพยาบาล “พอใจในชีวิต” ได้ (หน้า 96) ได้ทำให้ “หนูน้อยยิ้มแย้มแจ่มใส เธอตื่นขึ้นท่ามกลางทุ่งดอกไม้” (หน้า 96) สิ่งนี้คือความชุ่มชื้นแห่งชีวิตที่หนูน้อยไม่ได้รับจากคุณหมอหรือพยาบาล แสดงให้เห็นว่าคุณค่าของธรรมชาติอันยิ่งใหญ่เพียงใด

สิ่งยิ่งใหญ่อีกประการหนึ่งที่ติสตุได้ทำคือทำให้สงครามแห่งการทำลายกลายเป็น “สงครามดอกไม้” ที่สร้างสันติภาพแก่มวลมนุษยชาติ แสดงทัศนคติของผู้แต่งที่ปรารถนาให้โลกมีความสงบสุข ผู้คนดำรงชีวิตอยู่ด้วยความดี มอบความรักให้แก่กันแทนที่จะเช่นฆ่าทำลายซึ่งกันและกัน เขาเห็นว่าคุณค่าจากธรรมชาติ คือสิ่งที่สามารถปรับสภาพจิตใจที่มุ่งแต่การทำลายของมนุษย์ แปรเปลี่ยนเป็นความงดงาม ความอ่อนโยนและเต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม เขาสร้างจินตนาการว่า สิ่งนี้เกิดขึ้นจริงได้โดยให้เจ้าของโรงผลิตป็น คือคุณพ่อรวมทั้งคุณทรุนาติสล้มเลิกโรงงานผลิตขึ้นและเป็นฝ่ายคัดค้านสงครามเสียเอง เราจะได้จากคำขวัญที่ว่า “จงคัดค้านสงคราม แต่จงคัดค้านด้วยดอกไม้” (หน้า 146) สิ่งนี้เป็นจิตสำนึกอย่างหนึ่งที่ผู้แต่งนำเสนอให้เราได้นำมา

ขบคิดถึงปัญหาของสงคราม โดยให้ติสตุดอกเราว่า มันเป็นเรื่องร้ายแค่ไหน หากมนุษย์เข่นฆ่ากันเอง

ดอกไม้จึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามที่มนุษย์สามารถมอบให้แก่กันได้และจะทำให้มนุษย์มีจิตใจที่สูงส่งยิ่งขึ้น เพราะเป็นการแสดงออกถึงจิตวิญญาณชั้นสูง คือ หวังที่จะให้สังคมมีความสุข มิใช่กระทำทุกอย่างเพื่อความพอใจหรือผลประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว ดังนั้นหมายถึงการครอบครองและละเมิดสิทธิของผู้อื่นอย่างไร้มนุษย์ธรรม

คุณพ่อและคุณครูนาติสเป็นตัวแทนของผู้ที่หวังผลประโยชน์ทางการค้ามากกว่าความยุติธรรมในสังคม ถึงแม้ว่าคุณพ่อ “ท่านเป็นคนที่รักเทิดทูนบุตรชาย” แต่ “ในขณะที่เดียวกันท่านก็สร้างอาวุธเพื่อให้เด็กลูกคนอื่น ๆ กลายเป็นเด็กกำพร้า” (หน้า 143) แสดงให้เห็นความบกพร่องด้านคุณธรรมอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม การประจักษ์ว่า “เราไม่อาจต่อต้านพลังงานของธรรมชาติได้” (หน้า 144) ทำให้คุณพ่อสามารถเปลี่ยนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมขึ้นมา เขายอมรับความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติและมองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ผู้แต่งมีความปรารถนาเล็ก ๆ ที่จะเห็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการก่อสร้างมีความคิดเช่นนี้ จึงเสนอผ่านตัวละครเพราะอยากเห็นมนุษย์มอบความรักให้แก่กันเพื่อความสงบสุขของโลก

ธรรมชาติจึงเป็นที่มาของความงามที่แท้จริง ทั้งยังก่อให้เกิดคุณธรรมในจิตใจของมนุษย์ ติสตูคือผู้ที่มองเห็นคุณค่าเหล่านี้ และสามารถทำให้ผู้อื่นประจักษ์เช่นเดียวกันกับตน เขาแก้ปัญหาของสังคมด้วยสติปัญญาและสำนึกในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ซึ่งสามารถหล่อหลอมสังคมให้แปรสภาพจากความชั่วร้ายกลับกลายเป็นความดีอย่างสมบูรณ์

อานุภาพแห่งความดี สิ่งที่ช่วยทำให้มนุษย์พ้นทุกข์

ลูงมุสตาซจากโลกนี้ไปอย่างสงบ ยิมนาสติก

บอกติสตูว่า “มุสตาซตายเพราะแก่มาก ทุกชีวิตสิ้นสุดลงแบบเดียวกันอย่างนี้แหละ” (หน้า 156) จุดนี้ทำให้เราเห็นสังขรณ์แห่งชีวิตทุกชีวิตเกิดมาแล้วต้องตาย เนื่องจากมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ทุกอย่างจึงต้องเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้แต่งบอกเขาก็คือตลอดชีวิตของลูงมุสตาซ เขาใช้ชีวิตอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ และซึมซับความดี จากพื้นแผ่นดินเอาไว้ เขาคือ “ชายชราผู้สันโดษ ไม่ชอบพูดคุย และไม่น่ารักทุกคน” (หน้า 47) แต่ถึงอย่างไรติสตูกี้ “ชอบคนสวนชราผู้นี้มาก” ลูงมุสตาซคอยสนับสนุนให้ติสตูกระทำสิ่งที่ดีงาม สังเกตได้ว่าลูงมุสตาซใช้ชีวิตอย่างมีความสุขภายในอาณาเขตของธรรมชาติ เขามีความสุขที่ได้คุยกับต้นไม้และดอกไม้ เขาไม่โกรธง่ายเหมือนอย่างคุณครูนาติสที่ชีวิตมีแต่คำว่า “ระเบียบ” ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเป็นไปตามความคิดสำเร็จรูปของตนเอง เขาจึงต้องโกรธจนหูแดงอยู่บ่อยๆ นับเป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยความทุกข์

ลูงมุสตาซและติสตูกี้คือผู้ที่ได้รับผลแห่งการทำความดี นั่นคือพวกเขาได้สัมผัสความงามล้ำลึกของธรรมชาติ จนสามารถซึมซับคุณธรรมเข้าสู่จิตใจจิตใจพวกเขาจึงอ่อนโยนและมีความสุขกับการใช้ชีวิต รวมทั้งเห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ ดังนั้นเมื่อถึงเวลาที่ต้องจากโลกนี้ไป อานุภาพแห่งความดีจึงส่งผลให้พวกเขาได้พบกันบนสวรรค์อีกครั้ง สวรรค์คือสัญลักษณ์ของแดนที่มีแต่ความดีงาม ความรื่นรมย์ ทักษะของผู้แต่งบอกเราว่า ควรทำความดีจะทำให้มนุษย์พบเจอแต่ความสุขในชีวิตเหมือนอย่างลูงมุสตาซและติสตู

มนุษย์มีความเชื่อว่าเทวดาคือผู้มีบุญและเป็นคนดี “ติสตูกี้คือเทวดาองค์น้อย” (หน้า 164) เป็นคำพูดที่เป็นจริงยิ่งนัก เขาคือผู้ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมมีจิตใจที่อ่อนโยน รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และปรารถนาให้ผู้อื่นมีแต่ความสุข คุณลักษณะเช่นนี้

คือ เทวดาในความหมายของผู้แต่ง การเป็นคนดีคือ บุญอย่างหนึ่งของชีวิต

พฤติกรรมของธรรมชาติที่ปฏิบัติต่อเขานั้น เป็นไปอย่างนุ่มนวลและเอื้ออาทร ดุจดังคอย สนับสนุนให้ติสตุได้กระทำในสิ่งดีงามอย่างตลอด รอดพ้น “ดวงจันทร์โผล่ออกมาใหม่ ไส้กระจ่างกว่า เดิมมาก แล้วเธอยังส่งสัญญาณไปยังดวงดาว ทั้งหลายในทางช้างเผือก เพื่อให้ดวงดาวเหล่านั้น ส่องแสงจ้าที่สุดด้วย” ทำให้ติสตุไป “ถึงคุณโดย สวัสดิภาพ” (หน้า 68) ความมหัศจรรย์และความ สวัสดิภาพเกิดขึ้นกับติสตุทุกครั้งแม้ในตอนที่เขาเป็น บันไดดอกไม้ เพื่อตามหาลุงมูสตาซบนท้องฟ้า “แทนที่จะเป็นสิ่งที่ยากลำบาก การปีนขึ้นไปของติสตุ กลับยิ่งง่ายดาย ลมสงบลงแล้ว ทุกสิ่งที่มีเสียงหรือ ฟ้าร้องก็กลับเงียบสงบ ดวงอาทิตย์ส่องแสงดุจ ลูกไฟดวงใหญ่ แต่ก็ไม่แยกเผา พื้นดินกลายเป็น เพียงจุดเล็กๆ แล้วก็ไม่มีอะไรเหลือ (หน้า 162) แสดง ให้เห็นว่าติสตุได้รับการปกป้องคุ้มครองจากธรรมชาติ อยู่ตลอดเวลา

ผู้แต่งสร้างให้ติสตุเป็นเด็กที่ “ไม่เหมือนคน อื่น” (หน้า 42) เพราะต้องการให้เขาเป็นตัวแทน ของความดีอันบริสุทธิ์ คือ ไม่มีความชั่วร้ายใดๆ เข้า มาปะปนในจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ยากในมนุษย์ ปุถุชนธรรมดา จินตนาการของผู้แต่งทำให้เราถูกคิด ได้ว่าหากมนุษย์ทุกคนบนโลกนี้เป็นเหมือนติสตุจริงๆ โลกคงมีแต่ความดี ความงาม เสรีภาพ และความรัก

ปราศจากสงคราม การกดขี่ ความไม่ยุติธรรม หาก เป็นเช่นนั้นจริงๆ โลกก็ควรสงบอย่างที่ไม่เคยเป็นมา ก่อน แต่ผู้แต่งก็ได้แสดงให้เห็นว่าชีวิตจริงของ มนุษย์ย่อมมีทั้งด้านมืดและด้านสว่างในตัวเอง ยกตัวอย่างเช่น คุณพ่อและคุณครูนาดีส เขามีทั้ง ความบกพร่องและจิตสำนึกที่ดีในตัวเองอันเป็น ธรรมชาติของมนุษย์ทั่วไป ทว่างานเขียนของเขากลับ เป็นแรงกระตุ้นให้มนุษย์รู้จักแสวงหาความดีแทน การแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ และเกิดการ แสวงหาทางจิตวิญญาณชั้นสูงเพื่อประโยชน์สุขของ มวลมนุษยชาติ เพราะปัจจุบันจิตวิญญาณเหล่านี้ได้ เสื่อมสลายไป พร้อมกับความเจริญทางวัตถุ นอกจาก นั้นยังกระตุ้นให้ผู้อ่านสำนึกในคุณค่าแห่งธรรมชาติ และเชื่อมั่นในอนุภาพแห่งความดีงาม เพราะสอง สิ่งนี้คือตัวแปรสำคัญที่จะทำให้โลกของเราเต็มไปด้วย ความรักและความสงบสุข

“ติสตุ นักปลุกต้นไม้” คือ วรรณกรรมเยาวชนที่มีความลุ่มลึกทางปัญญา เร่งเร้าให้ผู้อ่าน ค้นหาความหมายแห่งชีวิตว่าการดำรงอยู่เช่นไรจึง จะสร้างความสุขให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

คำตอบที่ผู้อ่านได้รับคือการดำรงอยู่ด้วยความดีมากกว่าความเลว เป็นหนทางที่จะสร้าง สันติภาพให้แก่โลกได้ ความสงบสุขจะเกิดขึ้นก็ต่อ เมื่อมนุษย์มีแรงบันดาลใจที่จะทำความดี และ ธรรมชาติคือแรงบันดาลใจที่สำคัญ ติสตุ คือ ผู้นำ เราไปสู่คุณค่าทางปัญญาเหล่านั้น

บรรณานุกรม

ครูอง, โมริส. 2544. ติสตุนักปลุกต้นไม้. พิมพ์ครั้งที่ 2. อัมพรธร โอตระกุล แปล. กรุงเทพฯ : ฟ้าเสื่อ

